

לומדים כהלכה

לומדים ♦ זוכרים ♦ פוסקים

דיני כשרות המטבח והמאכלים – שיעור 9 כללים למעשה בדיני בשר וחלב – חלק ג'

חום המעביר טעמים

כפי שהתבאר בשר וחלב שנפגשו, אם הם חמים הטעמים עוברים מאחד לשני והם נאסרים. וכן בתערובות של אוכל וכלים ממינים שונים. ברם, יש לדעת כמה כללים מתי יש בכח ה'חום' להעביר טעמים ומתי לא, כדלהלן:

א. חום שהיד סולדת בו

שיעור החום הדרוש כדי לבשל ולגרום להעברת טעמים, הוא חום 'שהיד סולדת בו', כלומר שהיד נרתעת לאחור מחמת החום, אומנם אין אפשרות לשער שיעור זה על ידי הרגשת היד, משום שלכל אדם יש רגישות שונה בידי ביחס למגע בחום.

למעשה נקטו הפוסקים ששיעור חום זה הוא בין 40 ל-45 מעלות צלזיוס (החוששים מ-40 מעלות הם החזו"א. אור לציון פ"ל, י"ב. חזו"ע שבת ח"ד עמ' שע"א. והאגרות משה או"ח ח"ד סי' ע"ד. ג. כתב 43 מעלות. ובש"כ פ"א הערה ג. כתב שעד 45 מעלות אין לחוש).

מאכל החם בדרגת חום הפחותה מיד סולדת דינו כמאכל צונן (ט"ז בסי' צד ס"ק א. ויש מחמירים בכלי ראשון העומד על האש שצריך כדי נטילה, אפילו שאין היד סולדת בו – ש"ך בסי' ק"ה ס"ק ה).

ב. כלי ראשון

גם אם המאכל חם בדרגת חום של יד סולדת בו, יש הבדל בין אם הוא נמצא בכלי ראשון או בכלי שני.

כלי ראשון מבשל ומעביר טעמים, וכן עירו מכלי ראשון (פעמים שהוא מבשל קצת, פעמים שהוא רק מעביר טעמים) (סי' ק"ה סעיף ב. ובאחרונים שם).

כלי שני: אינו מבשל. ויש אומרים שאף אינו מעביר טעמים כלל. אך יש החוששים שלמרות שאינו מבשל, בכוחו להפליט ולהבליע טעמים, ולשיטתם תערובת של בשר וחלב בכלי שני, אף שאינה אסורה מהתורה כיון שאין בזה בישול, מכל מקום אסורה מדרבנן מדין תערובת של בשר וחלב. למעשה לכתחילה חוששים לדיעה המחמירה, אך במקום הפסד מקילים.

ולכן אם הכניסו כפית בשרית בת יומה לתוך חלב חם שבכוס (כלי שני), אם אין בחלב פי שישים כנגד הכף. החלב אסור והכלים טעונים הגעלה. אך במקום הפסד וצורך (וי"א דווקא הפסד מרובה), אפשר לשתות את החלב, אך הכלים טעונים הגעלה (סי' ק"ה סעיף ב. ועיין בספר הכשרות פ"י אות ע"ח).

עירו מכלי שני וכלי שלישי: דינם כמשקה צונן, ולכן אם הכניס כף בשרית בת יומה לתוך חלב רותח שבכלי שלישי, הכל מותר (נחלקו בזה הפרי חדש צ"ד, ז שאסר. והמג"א התיר. והגר"ע פריד אמר לי שלמעשה להתיר).

ביטול בשישים

ביטול בשישים מבטל טעם אך לא ממשות

איסור בשר בחלב, הוא רק כאשר הבשר והחלב נותנים טעם זה לזה – שמורגש טעם הבשר בחלב וכו', אבל טעמים לא מורגש בתערובת, אין על זה שם איסור והכל מותר (שו"ע סי' צ"ב סעיף א).

דיני כשרות המטבח והמאכלים – שיעור 9 כללים למעשה בדיני בשר וחלב – חלק ג'

ולכן, אם נשפכה כמות קטנה של חלב לתוך סיר עם בשר וטעם החלב אינו מורגש בבשר, הבשר והסיר מותרים.

שיערו חכמים שסתם מאכל בכוחו ליתן טעם רק עד פי שישים מגודלו, כגון כוס חלב שנשפכה לכלי עם תבשיל בשר, החלב יכול לתת טעם ולאסור רק עד אם יש בסיר כמות פחותה משישים כוסות רוטב, אבל אם כמות הרוטב שבסיר היא יותר משישים כוסות, טעם החלב מתפוגג ואינו נחשב ואינו אוסר.

וכן אם נפלה חתיכת בשר קטנה לתוך חלב חם שבכלי ראשון, אם יש בחלב שיעור של פי שישים מחתיכת הבשר, החלב מותר. אך חתיכת הבשר, כיון שבלוע בה חלב - אסורה וצריך להוציאה ולזרוקה לאשפה (סי' צ"ב סעיף א. וראה בספר הכשרות פ"י אות נז).

באילו סוגי מאכלים שייך ביטול בשישים

דין ביטול בשישים שייך רק במאכל שיש בו נוזלים, משום שעל ידי הרוטב מתפשט הטעם באופן שווה במאכל כולו – וכל תכולת הסיר מצטרפת לשיעור שישים כנגד טעם האיסור, כלומר הבשר הרוטב הירקות והעצמות וכו'. אבל דפנות הסיר עצמן אינן מצטרפות לשיעור ביטול.

דין ביטול במאכל ללא רוטב: שני מאכלים חמים הנוגעים זה בזה ללא רוטב, הטעם הנפלט עובר מחתיכה לחתיכה ומתרכז במקום המגע, ועל כן צריך להסיר כדי נטילה. אך אינו מתפשט בשאר חלקי המאכל. ואם מדובר במאכל שמן, אז השמנונית משמשת כמשקה שמפזרת את הטעם בשווה ומועיל ביטול בשישים (למעשה, כפי שהתבאר בשיעורים הקודמים, כתב הרמ"א שכיום אנו לא בקיאים בין כחוש לשמן, ותמיד יש להחמיר ולהצריך גם כדי נטילה וגם שישים – סי' ק"ה סעיף ד-ה).

האופנים בהם לא מועיל ביטול בשישים

מאכל שטעמו חזק גם כשיש שישים כנגדו, לא מועיל שישים לבטלו (סי' צ"ח סעיף ח).

בריה: בעלי חיים האסורים מטבע ברייתם כגון שרצים ורמשים וכיוצ"ב, אפילו מתו, הרי הם חשובים, וגזרו חכמים שאינם בטלים כלל- אך טעם הנפלט מהם בטל כשאר איסורים.

ודווקא בעודם שלמים, אך אם נחסר בהם משהו ניכר, בטלה מהם תורת בריה, והרי הם בטלים כשאר איסורים (יו"ד סי' ק).

דוגמה: זבוב שנפל לתוך סיר עם אוכל שעל האש, את הזבוב חייבים להוציא, ולא יעזור שום כמות כדי לבטלו, ולאחר שהוציאו אותו, הכל מותר אפילו אם בתכולת הסיר פי שישים כנגד הזבוב כיון שטעמו פגום, וטעם פגום לא אוסר (שו"ע סי' ק"ז סעיף ב. ובספק אם נכנס זבוב, אין להחמיר).

ביטול איסור לכתחילה

היתר ביטול בשישים הוא רק בדיעבד, כלומר אם האיסור התערב כבר בהיתר ויש שישים הכל מותר. אבל אין לערב בכוונה תחילה מעט חלב בסיר עם בשר שיש בה שישים כנגד החלב (שו"ע סי' צ"ט סעיף ה).

לומדים כהלכה

לומדים ♦ זוכרים ♦ פוסקים

דיני כשרות המטבח והמאכלים – שיעור 9 כללים למעשה בדיני בשר וחלב – חלק ג'

מאכלים נגועים

מאכלים שהוחזקו שיש בהם תולעים אסור לאכול מהם עד שיבדקם מתולעים, ואם אי אפשר לבדקם, אין להם תקנה, אפילו אם יש בוודאי שישים במאכל כנגד התולעים, בכל אופן המאכל אסור, שהרי תולעת שלימה היא בריה שאינה בטילה כלל (סי' ק סעיף ד. ועיין בספר הכשרות פ"ג, י"ט).

טחינת מאכלים נגועים

מאכלים הנגועים שעברו טחינה, אם הטחינה ריסקה בוודאות את התולעים, מועיל שישים כדי לבטל את האיסור, אך לכתחילה אין לרסק, שהרי אין מבטלים איסור לכתחילה. אומנם במאכלים כאלו שדרך לאוכלם מרוסקים, מותר לרסקם לאחר שניקו אותם כפי האפשר, כיון שזה לא נחשב שמרסק כדי לבטל את האיסור, אלא כך רוצה לאוכלם.. (עי' השו"ע ביו"ד סי' פ"ד יד. וכ"כ בקיצושי"ע הרב פ"ג הלכות תערובות סי' ח פ"ג).